

מצות המלחמה

וכן פסק השו"ע:

שולחן ערוך חושן משפט סימן תכז:

הרואה את חבריו טובע בים, או לסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל, ולא הציל, או ששמע עובדי כוכבים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אוזן חבריו והודיעו... כיצא בדברים אלו, עובר על 'לא תעמוד על דם רעך'.

ג. חובת הסתכנות להצלת אחרים במלחמה

רבי עקיבא אומר שאדם אמור לשמור על חייו ולא למסורם בשביל חבריו:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א:

שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם ממים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: 'וחי אחיך עמך' - חייר קודמים לחיי חבריך.

הוסיף הרדב"ז שאדם אינו חייב לסכן אפילו איבר מגופו לשם הצלת חבריו, והמסכן נפשו בשביל חבריו הוא בגדר 'חסיד שוטה':

שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרכז:

דכתיב דרכיה דרכי נועם, וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא, ואיך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חבריו?! הלכך איני רואה טעם לדון זה, אלא מדת חסידות ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה. ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה **דספיקא ידידה עדיף מוודאי דחבריה.**

בירושלמי מסופר שריש לקיש הסתכן בשביל להציל את ר' אמי מן הגויים:

תלמוד ירושלמי מסכת תרומות פרק ח הלכה ד:

רבי אימי איתצד בסיפסיה (שם מקום). אמר ר' יונתן יכרך המת בסדינו (אין דרך להצילו). אמר ר' שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטיל (או שאהרוג או שאהרג), אנא איזיל ומשיזיב (אציל) ליה בחיילא (בכוח), אזל ופייסון ויהבוניה ליה.

❖ מדוע היה מותר לריש לקיש להסתכן בשביל הצלת חבריו?

הסביר ר' דוד פארדו, שכאשר גויים באים על ישראל צריך להלחם על אף שמכניס עצמו לסכנה:

ספרא דבי רב דברים פסקא רנד:

אם רואה גוי שבא להרוג את אחיו, לא יעלים עיניו ולא יעבור על 'לא תעמוד על דם רעך'. **ואף על גב שמשנים עצמו בסכנה**, דהא נפיש נכרים ויקומו עליו, דכהאי גוונא בעלמא פטור (מלהציל את חברו), הכא חייב.

וכן פסק להלכה הציץ אליעזר:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן נז:

במלחמה ובשדה הקרב אין הדין של חייר קודמין אלא **כל אחד ואחד מחויב לחרף נפשו להציל את חבריו מסכנה**, אפילו כשמכניס את עצמו על ידי כך בודאות לידי ספק סכנה, וכן אפילו

הקדמה:

כל חייל שזוכה להיות שותף בהגנה על עם ישראל, מקיים בזה מצוות רבות, ובכללן מצוות 'לא תעמוד על דם רעך', כיבוש הארץ, קידוש השם ועוד, כפי שיתבאר בגיליון זה.

א. החיוב להשתתף במלחמה

משה רבינו חשד שבני ראובן וגד שמבקשים את עבר הירדן המזרחי מבקשים להשתמש מהמלחמה לכיבוש הארץ, ולכן גער בהם באופן חריף:

במדבר פרק לב פסוק ו:

ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה?!

רק לאחר שבני ראובן וגד מסבירים למשה שהם מתכוונים להילחם יחד עם כל עם ישראל, משה נעתק לבקשתם:

שם פסוקים יז - כג

אנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנום אל מקומם... לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו... ויאמר אליהם משה אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה... והייתם נקים מה' ומישראל... **ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם.**

❖ האם אפשר ללמוד מדברי משה שחובה להשתתף במלחמות ישראל?

בספר שופטים עם ישראל יצא למלחמה בסיסרא, אבל חלק מהשבטים לא יצאו, וברק ודבורה קיללו אותם:

שופטים פרק ה פסוק כג:

אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור ישביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים.

ביאר רש"י:

רש"י שם:

אורו מרוז - ... גברא חשיבא הוה והיה סמוך למקום המלחמה ולא בא. אמר מלאך ה' - אמר ברק בשליחותו של הקדוש ברוך הוא... לעזרת ה' - כביכול שמי שהוא עוזר את ישראל כעוזר את השכינה.

❖ אלו מצוות מקיימים הלוחמים היוצאים למלחמה כנגד אויבי ישראל?

ב. לא תעמוד על דם רעך

כתוב בתורה:

ויקרא פרק יט פסוק טז:

לא תעמד על דם רעך אני ה'.

וביאר חז"ל:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א:

מניין לרואה את חבריו שהוא טובע בנהר, או חיה גוררתו, או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר: 'לא תעמד על דם רעך'.

'והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

ישראל בכללם רוצה לומר מסירת נפשנו למות ביד האונס על אהבתו ויתברך **ואמונת יחודו**.

❖ **האם קידוש השם הוא איסור לעשות מעשה של חילול השם או שהיא גם כוללת חובה לעשות מעשים אקטיביים?**

הרמב"ם כותב שאדם מישראל הנלחם מלחמות ישראל יתכוון שהוא נלחם על ייחוד שם ה':

רמב"ם מלכים פרק ז הלכה טו:

אחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה **וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה** וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד... וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה.

❖ **ענין בדברי הרמב"ם בספר המצוות, האם ייחוד השם הוא בכלל קידוש השם או שהינו עניין נפרד?**

וביאר הגר"ש ישראלי, שמצוות מסירות הנפש במלחמה נובעת ממצוות קידוש השם:

חוות בנימין סימן יז:

במלחמה עמהם הרי זה מגדר של קידוש השם... ומכיון שזה מגדר של קידוש השם, אין קיימות בזה השאלות על פיקוח נפש, שכל **עיקרו של קידוש השם מחייב מסירות נפש**, ולא שייך בזה המצוה של 'וחי בהם'.

1. מלחמות ישראל – קידוש השם

מקור לכך שמלחמות ישראל הם מלחמות בשם ה' ניתן למצוא בציווי על מלחמת מדיון:

במדבר פרשת מטות פרק לא פסוק א – ג:

וידבר ה' אל משה לאמר. נקם **נקמת בני ישראל** מאת המדינים אחר תאסף אל עמך. וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדיון **לתת נקמת ה'** במדיון.

❖ **האם זוהי מלחמת ישראל או מלחמת ה'?**

אמרו חז"ל:

ספרי במדבר פרשת מטות פיסקא קנז:

"נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים" - **נקמת ישראל שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם**... אמר להם לא נקמת בשר ודם אתם נוקמים אלא נקמת מי שאמר והיה העולם שנאמר: "אל קנא ונוקם".

הגרי"א הרצוג ביאר באופן את גדרן של המלחמות על קיום מדינת ישראל:

שו"ת היכל יצחק אורח חיים סימן לז:

אורייתא וישראל וקודשא בריך הוא חד הוא, כדברי הזוהר הקדוש, ומלחמה להרחיב את גבול ישראל היא גם כן בבחינת מלחמה ליחד את השם, שכל מה שכח ישראל דורשי יחודך ובפרט בארץ... יגבר בעולם, יתקרב היום שעליו נאמר ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד... אין ספק, לדעתי, שייסוד מדינה יהודית בארץ ישראל, למקדש ולמקלט לעם ישראל, זה יהי' השלב של סוף הגלות, ואח"כ תבוא הגאולה, וכל המקרב את סוף הגלות, מקרב את תשובתם של ישראל, ומקרב את התפשטות ייחוד השם באמת, בעולם.

כשספק השקול הוא גם על חבירו אם בלי הצלתו ישאר בחיים או ימות או יהרג, [מאידך בודאי אין כוונת הספרי דבי רב שימסור את עצמו לידי מיתה ודאית וימותו שניהם]. וזהו מהלכות ציבור לתקנת המדינה וטובת העם.

❖ **חשוב, מדוע לצאת להלחם באויבי ישראל חובה להסתכן ואילו להציל יחיד מישראל אין חובה זו?**

ד. יישוב הארץ

כתוב בתורה:

במדבר פרשת מסעי פרק לג פסוק גג – נד: והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה, והתנחלתם את הארץ.

הגמרא אומרת שמלחמה לכיבוש הארץ היא מלחמת חובה:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מד עמוד ב:

אמר רבא: מלחמות יהושע לכבש - דברי הכל חובה, מלחמות בית דוד לרווחה - דברי הכל רשות.

וכתב הרמב"ן:

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין מצוה ד:

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם: 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ'... **נצטוינו בכיבוש בכל הדורות**.

❖ **דייק בדברי הרמב"ן, האם גם השמירה על הארץ שתישאר בידינו הינה בכלל המצווה?**

כתב ספר החינוך שכאשר התורה צויתה להלחם פירוש הדבר שמצוה זו דוחה סכנת נפשות:

מנחת חינוך פרשת ואתחנן מצוה תכה אות א:

נהי דכל המצות נדחים מפני הסכנה, מכל מקום מצוה זו דהתורה צויתה ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס כמבואר ברמב"ן, ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה, אם כן **חזינו דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהוא סכנה**.

ה. קידוש השם

מצווה עלינו לקדש את שם ה' ולא לחללו, שנאמר:

ויקרא פרק כב פסוק לא – לב:

ושמרתם מצותי ועשיתם אתם אני ה'. ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם.

הרמב"ם מגדיר שמצווה זו פירושה הוא מסירות נפש:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ט:

נצטוונו לקדש השם והוא אמרו: 'ונקדשתי בתוך בני ישראל'. וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם **ושלא נפחד בהיזק שום מזיק**, ואף על פי שבא עלינו מכריח גובר יבקש ממנו לכפור בו יתעלה לא נשמע ממנו אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעורר לחשוב שכפרנו ואף על פי שלבנו מאמין בו יתעלה. וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com
להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים
בואצאם וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב אודי שורף רע"ן הלכה, רס"ן הרב עז קאפח רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: ט' בריה ארז, ט' אביעד דביר.